

Озеро Кугурлуй

Імена та адреси укладачів інформаційного листа рамсарського ВБУ:

Стеценко Микола Пилипович, перший заступник начальника державної служби заповідної справи, Мінприроди України, вул. Урицького, 35, м. Київ, 01601, тел.: (044) 451 5904, E-mail: parks@parks.freenet.kiev.ua;

Костюшин Василь Анатолійович, к.б.н., координатор Чорноморської програми Ветландс Інтернешнл, вул. Комінтерну, 1, Київ, 01032, тел.: (044) 256 4862, e-mail: kv@wetl.kiev.ua.

Дата підготовки опису: 1 грудня 2003 р.

Географічні координати: 45°17' пн. ш., 28°40' сх. д.

Розташування: Північно-Західне Причорномор'я, в нижній частині басейну Дунаю біля кордону з Румунією, в межах Ізмаїльського та Кілійського районів Одеської області, за 10 км південно-східніше від с. Новосільське. Найближче рамсарське угіддя – озеро Картал. Інші гідрологічно пов'язані ВБУ – р. Дунай, озера Ялпуг та Картал.

Висота над рівнем моря: мінімальна – 0,5 м, максимальна – 2,5 м.

Площа: 7000 га

Короткий опис: Прісноводне мілке озеро з низькими болотистими берегами. Важливе місце гніздування і сезонних скупчень птахів (до 30 тис. особин), а також розмноження риб та амфібій.

Рамсарські критерії: 1, 3, 4, 5, 6.

Обґрунтування рамсарських критеріїв:

- (1) Типова заплавна водойма з флорою та фауною, характерною для найбільших річкових дельт Європи.
- (3) Тут постійно мешкає велика кількість видів гусеподібних Anseriformes, сивкоподібних Charadriiformes, веслоногих Pelecaniformes, які є показниками екологічного стану ВБУ.
- (4) В усі сезони забезпечує умови для багатьох видів птахів водно-болотного комплексу, є місцем зростання ряду рідкісних і зникаючих видів рослин.
- (5) Тут гніздяться близько 5 тис. пар птахів, а в осінньо-зимовий період налічується до 30 тис. особин.
- (6) В межах ВБУ зосереджено більше 1% європейської гніздової популяції баклана малого *Phalacrocorax pygmaeus*, близько 3% – колпиці *Platalea leucorodia*.

Фізичні особливості ВБУ: Клімат помірно-континентальний з короткою м'якою зимою та довгим спекотним літом. Річна кількість опадів складає 350-400 мм, випаровування – 800-900 мм. Іноді озеро вкривається кригою (не більше, ніж на 1 місяць). Рівень води в озері залежить від рівня води у Дунаї, з якого поступає до 86% води. Завдяки мілководності, озеро добре прогрівається, що сприяє бурхливому розвитку гідробіонтів, які є основними кормовими об'єктами риб та водно-болотних птахів (хоча це також може спричинити «цвітіння води» внаслідок масового розвитку водоростей). Рибопродуктивність водойми – 20-60 кг/га на рік. Кількість органічної речовини у воді становить 14,05-18,06 мг/л, а мінералізація – 278-514 мг/л.

Фізичні особливості водозбірної території: Озеро Кугурлуй розташоване в заплаві Дунаю, з'єднується з ним кількома каналами, а з розташованими неподалік озерами Ялпуг і Картал – невеликими протоками. Площа змінюється від 60 до 80 км², середня глибина складає 1,04 м, максимальна – 3 м, в посушливі періоди – до 1,5 м. В окремі роки глибина озера не перевищує 0,6-0,9 м. Донні відклади формуються у вигляді чорного мулу.

Тип ВБУ: О

Екологічні особливості: Основна рослинність: очеретяні зарості з ділянками болотних, заплавних, відкрито-водних та галофітних угруповань з такими видами: мітлиці велетенська *Agrostis gigantea* і повзуча *A. stolonifera*, китник лучний *Alopecurus pratensis*, азоли каролінська *Azolla caroliniana* і папоротевидна *A. filiculoides*, осоки гостра *Carex acuta*, гостровидна *C. acutiformis* і несправжньосмикавцева *C. pseudocyperus*, пирії азовський *Elytrigia macotica* і повзучий *E. repens*, кермеки південнобузький *Limonium hypanicum* і Мейера *L. meyeri*, латаття біле *Nymphaea alba*, плавун щитолистий *Nymphoides peltata*, глечики жовті *Nuphar lutea*, очерет звичайний *Phragmites australis*, рдесники гребінчастий

Potamogeton pectinatus і пронизанолистий *P. perfoliatus*, покiсниця розставлена *Puccinellia distans*, верби бiла *Salix alba* і попеляста *S. cinerea*, куга озерна *Schoenoplectus lacustris*, порiз вузьколистий *Typha angustifolia* і широколистий *T. latifolia*, водяний горiх плаваючий *Typha natans* s. l. Береги озера ховаються в заплаві Дунаю. Чверть його площi займають заростi вищої водної рослинностi (переважно очерет звичайний *Phragmites australis*, порiз вузьколистий *Typha angustifolia*, куга озерна *Schoenoplectus lacustris*, сусак зонтичний *Vitotomus umbellatus*). Водна рослинность (переважно рдесники пронизанолистий *Potamogeton perfoliatus* і гребiнчастий *P. pectinatus*, валiснерiя спiральна *Vallisneria spiralis*, *Chara* sp.) займає бiльш нiж 10% водної поверхнi.

Цiнна флора: Види Червоної книги України: I категорiя – меч-трава болотна *Cladium mariscus*, марсилiя чотирилиста *Marsilea quadrifolia*; II категорiя – альдрованда пухирчаста *Aldrovanda vesiculosa*, золотобородник цикадовий *Chrysorogon gryllus*, бiлоцвiт лiтний *Leucosjum aestivum*, сальвiнiя плаваюча *Salvinia natans*, водяний горiх плаваючий *Typha natans* s. l.; III категорiя – коручка болотна *Eriopactis palustris*, зозулинець болотний *Orchis palustris*.

Цiнна фауна:

Ссавцiв в угiддi нараховується 22 види. Серед них: нориця водяна *Arvicola terrestris* і звичайна *Microtus arvalis*, ховрах крапчастий *Citellus suslicus*, ондатра *Ondatra zibethica*, кутора мала *Neomys anomalus*, крiт європейський *Talpa europaea*, кабан *Sus scrofa*, борсук звичайний *Meles meles*, норка європейська *Mustela lutreola*, тхiр лiсовий *M. putorius*, собака єнотоподiбний *Nyctereutes procyonoides* та лисиця звичайна *Vulpes vulpes*. Дрiбнi ссавцi та кажани вивченi недостатньо. Порiвняно численними є кабан та ондатра. До списку зникаючих видiв внесенi норка європейська *M. lutreola* та кiт лiсовий *Felis silvestris*.

Птахи. Озеро є одним з найважливиших мiсць мешкання водно-болотних птахiв. Загалом тут вiдмiчено 240 видiв птахiв, тобто 94% усiх видiв, зареєстрованих в дельтi Дунаю та прилеглих водно-болотних угiддях за останнi 20 рокiв. 42 види занесенi до Червоної книги України, 5 з них – до Європейського Червоного списку: пелiкан кучерявий *Pelecanus crispus*, баклан малий *Phalacrocorax pygmaeus*, червоновола казарка *Rufibrenta ruficollis*, орлан-бiлохвiст *Haliaeetus albicilla* та чернь бiлоока *Aythya nyroca*. Загальна чисельность гнiздового орнiтокомплексу становить близько 5 тис. пар водно-болотних птахiв (переважно на болотистих дiлянках та в заростях очерету). В його складi – рiдкiснi баклан малий *Phalacrocorax pygmaeus* (80 пар), колпиця *Platalea leucorodia* (150 пар), чернь бiлоока *Aythya nyroca* (40-50 пар), пелiкан кучерявий *Pelecanus crispus*, коровайка *Plegadis falcinellus* (80 пар), а також бiльш звичайнi вовчок *Ixobrychus minutus*, квак *Nycticorax nycticorax*, лиска *Fulica atra* (2 тис. пар), лебiдь-шипун *Cygnus olor* (180 пар), мартин озерний *Larus ridibundus* (400 пар) та iншi. Це вiдоме мiсце годiвлi та вiдпочинку пелiкана рожевого *Pelecanus onocrotalus* та перебування пiд час мiграцiй лелеки бiлого *Ciconia ciconia*. В мiграцiйний перiод й пiд час зимiвлi на озерi та його околицях збирається велика кiлькiсть водно-болотних птахiв, зокрема гуска бiлолоба *Anser albifrons* (4 тис. особин), крижень *Anas platyrhynchos* (3,5 тис. ос.), чернь червоноголова *Aythya ferina* (4,5 тис. ос.), лиска *Fulica atra* (10 тис. ос.), мартин озерний *Larus ridibundus* (2 тис. ос.) тощо. Загальна чисельность птахiв у сезонних скупченнях сягає 30 тис. особин.

В угiддi мешкає 5 видiв рептилiй (черепаха болотна *Emys orbicularis* та iн.) та 11 видiв амфiбiй (жаби озерна *Rana ridibunda* та жаба їстiвна *R. esculenta*, ропуха зелена *Bufo viridis* тощо; один вид – тритон *Triturus* sp. – занесений до Європейського Червоного списку).

В межах угiддья зустрiчається 13 видiв риб: лящ звичайний *Abramis brama*, бiлизна звичайна *Aspius aspius*, плоскирка європейська *Blicca bjoerkna*, карась звичайний *Carassius carassius*, короп європейський *Cyprinus carpio*, щука звичайна *Esox lucius*, в'язь звичайний *Leuciscus idus*, судак звичайний *Lucioperca lucioperca*, окунь звичайний *Perca fluviatilis*, плiтка звичайна *Rutilus rutilus*, краснопiрка звичайна *Scardinius erythrophthalmus*, сом європейський *Silurus glanis* та лин звичайний *Tinca tinca*.

В межах угiддья мешкає молюск турикаспiя лiнкта *Turricaspia lincta*, занесений до Червоної книги України.

Соцiальнi та культурнi цiнностi: Має велике значення для екологiчної освiти, рекреацiї та наукових дослiджень. Тут розташованi археологiчнi об'єкти (зараз ведуться розкопки давнiх

поховань). Практикується, але в незначних масштабах, неорганізований туризм. Для місцевого населення це – традиційне місце риболовлі.

Землеволодіння: ВБУ: державна та колективна форми власності. Прилеглі землі: державна, колективна та приватна форми власності на землю.

Поточне землекористування: ВБУ: використання природних ресурсів (полювання, рибництво та рибальство, випасання худоби, сінокосіння, рекреація) обмежується та контролюється. Прилеглі землі: крім вищевказаних ведеться традиційне сільське господарство, в тому числі виноградарство, вирощування рису та заготівля очерету.

Чинники (минулі, сучасні або потенційні), несприятливі для угіддя, в т. ч. зміни у природокористуванні або проекти розвитку: У минулому систему природних каналів з Дунаєм було порушено внаслідок модифікації території, що призвело до замулення дна озера. Однак через повені ці канали відновилися, осадові процеси призупинилися, хоча якість води знизилася. Іноді це ставало причиною масової загибелі риби. Браконьєрство (незаконне мисливство та рибальство) становлять додаткову небезпеку угіддю.

Вжиті природоохоронні заходи: Рамсарське угіддя (3UA001). Обмеження та контроль використання природних ресурсів.

Запропоновані, але ще не виконані природоохоронні заходи: Угіддя включено до списку пропонуванних природних об'єктів національного значення. Планується включення до складу Дунайського біосферного заповідника.

Проведені наукові дослідження: Екологічні дослідження проводять науковці Одеського національного університету ім. І. І. Мечнікова та Національної академії наук України.

Сучасний стан екологічної освіти, просвіти, інформування та виховання: Природоохоронне виховання проводиться в середніх загальноосвітніх школах. Інформація про угіддя поширюється через плакати і буклети, лекції і публікації науковців та експертів з різних наукових організацій.

Сучасний стан рекреації і туризму: Практикується, неорганізований туризм, але в незначних масштабах.

Юрисдикція: За охорону угіддя відповідають землекористувачі (організації та громадяни) і місцева адміністрація. Державний контроль у галузі охорони природи здійснює Державне управління екобезпеки в Одеській області.

Орган управління ВБУ: Державне управління екології та природних ресурсів в Одеській області. Адреса: вул. Канатна, 83, м. Одеса, 65107, тел: (0482) 28-38-72, e-mail: steibs@te.net.ua

Джерела інформації:

- 1) Стеценко М. П., Парчук Г. В., Клестов М. Л., Осипова М. О., Мельничук Г. О., Андрієвська О. Л. Водно-болотні угіддя України: Інформаційні матеріали / Під ред. М. П. Стеценка. – Київ, 1999.
- 2) Directory of Azov-Black Sea Coastal Wetlands: Revised and updated / Ed. by Gennadiy Marushevsky. – Kyiv: Wetlands International, 2003. – 235 pp., 81 maps.